

Кривенцова А.М., аспірант кафедри
фінансів та банківської справи
Київський університет ринкових відносин

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Кривенцова А.М. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку національного ринку страхування в Україні. У статті вказано на важливість ринку страхових послуг України для економіки держави з погляду зменшення ризиків для її складових елементів та як одного з головних джерел надходження інвестиційних коштів до суб'єктів господарювання в країні. Окремо запропоновано комплекс заходів із виведення національного ринку страхування з кризи та збільшення його обсягів.

Ключові слова: криза, потенціал, ринок страхування, страхові компанії, страхові послуги, фінансовий стан страхових компаній.

Кривенцова А.М. Современное состояние, проблемы и перспективы развития национального рынка страхования в Украине. В статье указано на важность рынка страховых услуг Украины для экономики государства с точки зрения уменьшения рисков для ее составных элементов и как одного из главных источников поступления инвестиционных средств субъектов хозяйствования в стране. Отдельно предложен комплекс мер по выведению национального рынка страхования из кризиса и увеличению его объемов.

Ключевые слова: кризис, потенциал, рынок страхования, страховые компании, страховые услуги, финансовое состояние страховых компаний.

Kriventsova A.M. The modern condition, problems and prospects of national insurance market development in Ukraine. The article has identified the importance of Ukrainian insurance market for the state economy from the point of view of risk reduction for its components. In addition, it has been characterized as one of the main sources of investment funds flows to economic entities in the country. At the same time, the high dynamics of changes in the national insurance market needs implementation of new modern studies of tendencies, problems and prospects of its development. Besides, the study has offered a set of activities for bailing out national insurance market and increasing its sales.

Key words: crisis, potential, insurance market, insurance companies, insurance services, financial state of insurance companies.

Постановка проблеми. Національний ринок страхування є одним із найважливіших ринків фінансових послуг у країні, що є стратегічно важливим для економіки, оскільки саме страхування, з одного боку, дає змогу зменшити ризики економіки та суб'єктів господарювання, а з іншого – є одним із головних джерел інвестування.

Враховуючи посткризовий розвиток вітчизняної економіки, що знаходиться у рецесії після двох послідовних економічних криз (2008–2009 та 2013–2015 рр.), її трансформацію під впливом докорінних змін у контексті інтеграції до Європейського Союзу та недовіру вітчизняних і закордонних інвесторів до національних бізнес-проектів, саме ринок страхування країни може стати драйвером відновлення її економічної системи та ключовим джерелом інвестиційних коштів для суб'єктів господарювання.

Наведене вище підвищує актуальність дослідження тенденцій, проблем та перспектив розвитку вітчизняного ринку страхування у сучасних умовах функціонування національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблематики розвитку національного ринку страхових послуг проводилися значною кількістю науковців, серед яких можемо виділити: Р.Й. Бачо, В.А. Дибун, А.Ю. Васильчука, О.С. Журавку, В.П. Левченко, Л.В. Марценюка, Н.С. Перечинську, Н.Н. Пойдуносик, Г.Ю. Прокопчук, Ю.А. Романовську, І.Ю. Рудь, Н.О. Слободянюк, А.О. Удовиченко та ін.

Враховуючи високу динаміку змін, а також значні трансформаційні процеси, що відбуваються на ринку страхування України в сучасних умовах функціонування національної економіки, теоретичні і практичні наукові дослідження, що ставлять за мету дослідження тенденцій, проблем та перспектив розвитку цього ринку, швидко втрачають актуальність або потребують доопрацювання через появу нових проблем та особливостей його функціонування.

Постановка завдання. Мета статті – виявити тенденції, проблеми та перспективи розвитку національного ринку страхування України на основі проведення відповідної оцінки з використанням статистичних даних за 2008–2016 рр.

Виклад основних результатів. Ринок страхових послуг України є складовою частиною світового ринку страхування, що вимагає дослідження місця вітчизняного страхового ринку в глобальному ринку страхових послуг та порівняння його з ринками страхування близьких за економічним розвитком країн (за кількістю населення, розміром ВВП та рівнем його на душу населення), а також країн – сусідів і світових лідерів у 2016 р. (табл. 1).

Україна, знаходячись за економічним розвитком на рівні країн, що розвиваються, обіймає лише 0,05% світового ринку страхових послуг, маючи значний потенціал, особливо що стосується надання послуг зі страхування життя, яке в економічно розвинутих країнах займає близько 50% усього страхового ринку, коли в Україні на нього припадає лише 8–10% ринку (табл. 1).

Відзначаємо, з одного боку, значний потенціал розвитку ринку страхування у країні, а з іншого – проблеми, що пов'язані з низьким рівнем економічного розвитку держави та низьким рівнем доходів на душу населення. Наведене вказує на тісний зв'язок між економічним розвитком країни, платоспроможністю суб'єктів господарювання та домашніх господарств і рівнем розвитку ринку страхових послуг.

Важливим аспектом, що характеризує розвиток ринку страхування, є кількість компаній, що надають відповідні послуги. На рис. 1 показано динаміку кількості страховиків в Україні в 2008–2016 рр. із виділенням окремо компаній, що надають послуги зі страхування життя (Life) та страхових організацій, які надають інші страхові послуги (non-Life).

Відзначаємо наявність негативної динаміки кількості страхових компаній в Україні в період дослідження. При цьому кількість страхових організацій узагалі в 2008–2016 рр. зменшилася на 159 компаній (–33,90%), кількість СК non-Life – на 125 компаній (–31,57%), забезпечивши 78,62% зменшення загаль-

ної кількості страховиків в Україні, а кількість СК Life – на 34 компанії (–46,58%), забезпечивши 21,38% зменшення загальної кількості страховиків в Україні.

На рис. 1 чітко видно тенденцію різкого зменшення кількості страхових організацій у 2016 р. (зменшення порівняно з 2015 р. на 51 компанію, з яких 41 – non-Life і 10 – Life). Наведене свідчить про те, що на тлі зменшення кризових проявів в економіці України вітчизняний ринок страхування у 2016 р. перебував у жорсткій кризі.

Окремо відзначаємо співвідношення страхових організацій non-Life та Life весь період дослідження, що вказує на нерозвинутість ринку страхування життя в Україні та підтверджує дані табл. 1 про низькі обсяги ринку страхування життя у державі. Причинами наведеної ситуації є: низька платоспроможність домашніх господарств; недовіра фізичних осіб до страхування взагалі і даного напрямку зокрема; загальні проблеми довгострокового інвестування у країні, що пов'язані з високими ризиками; слабка маркетингова і законодавча підтримка такого виду страхування.

Доповнимо дослідження аналізом основних показників розвитку страхового ринку України в 2008–2016 рр. у табл. 2.

За результатами аналізу основних показників розвитку страхового ринку України в 2008–2016 рр. можемо зазначити таке: позитивний тренд більшості показників викликаний інфляційними та девальваційними процесами в національній економіці; за винятком інфляції та девальвації ринок страхових послуг України не досяг показників 2008 р. (року початку кризових проявів в економіці країни); ситуація у 2013–2016 рр. на національному ринку страхування різко погіршилася, що дає змогу стверджувати про наявність глибокої кризи, яка не закінчилася з початком депресії та поступового відновлення української економіки в 2016 р.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика ринку страхування України
зі страховими ринками інших країн світу в 2016 р.**

Країна	Кількість населення, млн. ос. (місце у світі)	ВВП, млн. дол. США (місце у світі)	ВВП на душу населення, тис. дол. США	Зібрані премії за загальними видами страхування, млн. дол. США	Зібрані премії за страхуванням життя, млн. дол. США	Загальна сума зібраних премій, млн. дол. США	Частка світового ринку, %
Україна	42,5 (31)	83550 (87)	2,0	2068	181	2249	0,05
Ефіопія	96,6 (13)	139400 (72)	1,5	748	141	889	0,02
Уганда	35,9 (35)	66700 (97)	1,9	854	343	1197	0,03
Танзанія	49,6 (25)	92500 (83)	1,9	632	455	1087	0,02
Польща	38,4 (34)	941400 (24)	24,5	9798	7436	17235	0,36
Чехія	10,6 (82)	299700 (51)	28,3	4174	3429	7603	0,16
Білорусь	9,6 (92)	171200 (65)	17,8	1034	460	1494	0,03
США	318,9 (3)	17460000(2)	54,8	752222	528221	1280443	26,80
Китай	1355,7 (1)	17630000(1)	13,0	125844	152121	277965	5,99
Німеччина	81,0 (17)	3621000 (5)	44,7	136170	118475	254645	5,33

Джерело: складено автором на основі [1]

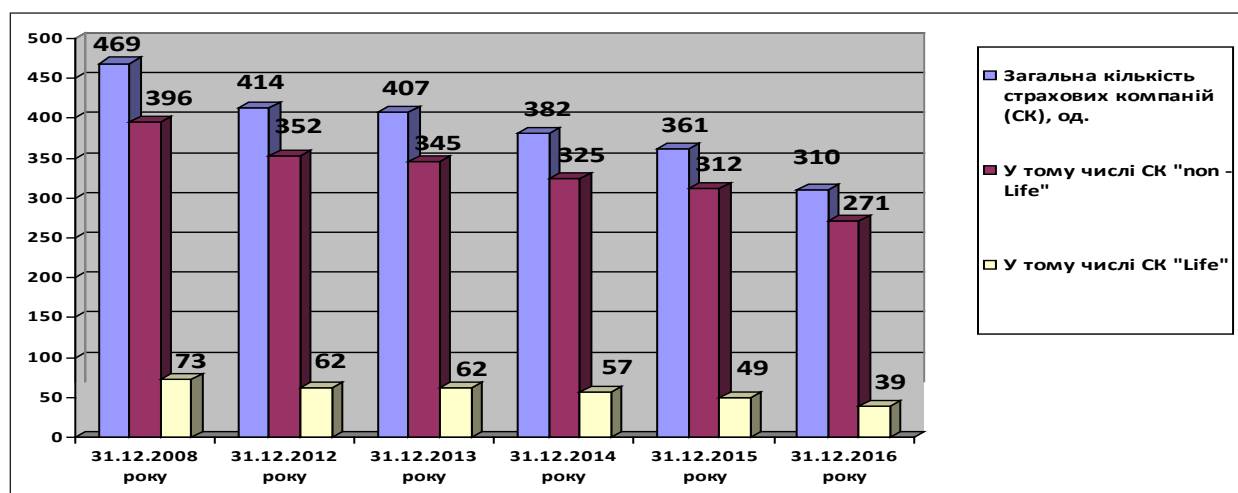

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні в 2008–2016 рр.

Джерело: складено автором на основі [2–7]

Таблиця 2

Аналіз основних показників розвитку страхового ринку України в 2008–2016 рр.

Назва показника	2008 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Абс. відхилення (2016 рік – 2008 рік)	Темпи росту, % 2016 рік до 2008 року
Кількість договорів, тис. од.	675997,5	178156,8	185280,5	134713,2	202429,3	179371,2	-496626,3	26,53
Валові страхові премії, млн. грн.	24 008,6	21 508,2	28 661,9	26 767,3	29 736,0	35 170,3	11161,7	146,49
Валові страхові виплати, млн. грн.	7 050,7	5 151,0	4 651,8	5 065,4	8 100,5	8 839,5	1788,8	125,37
Рівень валових виплат, %	29,4	23,9	16,2	18,9	27,2	25,1	-4,3	85,37
Чисті страхові премії, млн. грн.	15 981,8	20 277,5	21 551,4	18 592,8	22 354,9	26 463,9	10482,1	165,59
Чисті страхові виплати, млн. грн.	6 546,1	4 970,0	4 566,6	4 893,0	7 602,8	8 561,0	2014,9	130,78
Рівень чистих виплат, %	41,0	24,5	21,2	26,3	34,0	32,3	-8,7	78,78
Сплачено на перестраховування, млн. грн.	9 064,6	2 522,8	8 744,8	9 704,2	9 911,3	12 668,7	3604,1	139,76
Виплати, компенсовані перестраховиками, млн. грн.	926,5	537,8	486,7	640,9	1 345,8	1 233,2	306,7	133,10
Обсяг сформованих страхових резервів, млн. грн.	10 904,1	12 577,6	14 435,7	15 828,0	18 376,3	20 936,7	10032,6	192,01
Резерви зі страхування життя, млн. грн.	1 609,0	3 222,6	3 845,8	5 306,0	6 889,3	7 828,2	6219,2	486,53
Технічні резерви, млн. грн.	9 295,1	9 355,0	10 589,9	10 522,0	11 487,0	13 108,5	3813,4	141,03
Загальні активи страховиків, млн. грн.	41 930,5	56 224,7	66 387,5	70 261,2	60 729,1	56 075,6	14145,1	133,74
Обсяг сплачених статутних капіталів, млн. грн.	13 206,4	14 579,0	15 232,5	15 120,9	14 474,8	12 661,6	-544,8	95,88

Джерело: складено автором на основі [2–7]

Важливим у контексті дослідження тенденцій розвитку ринку страхування в Україні в 2008–2016 рр. буде дослідити його концентрацію (табл. 3). При цьому літера L буде позначати ринок

страхування життя, а літери N-L – ринок інших страхових послуг.

Дослідження концентрації страхового ринку України в 2008–2016 рр. показало концентрацію сег-

менту Life в рамках 20 найбільших страхових компаній цього сегменту за значної частки трьох провідних страховиків, а сегменту non-Life – в рамках 50 страхових організацій за досить незначної частки трьох провідних СК (менше 20% ринку). Окремо відзначаємо позитивні тренди та збільшення частки провідних 3, 10 та 20 страховиків на ринку страхування життя і таку ж ситуацію з 3, 10, 20 та 50 провідними страховиками на ринку інших страхових послуг України. Наведене є ще одним доказом кризи в національній страховій галузі, коли нестійкі та неконкурентоспроможні страхові компанії видавлюються з ринка.

Проведена оцінка стану та тенденцій розвитку національного ринку страхування в Україні в 2008–2016 рр. довела розвиток кризи, особливо в 2013–2016 рр., на тлі зниження кількості страхових компаній та реальних основних показників ринку.

Доповнимо наукові напрацювання вітчизняних учених [8–11] та наведемо причини розвитку кризи на вітчизняному ринку страхових послуг:

1. Послідовний розвиток двох загальноекономічних криз (2008–2009, 2013–2015 рр.) і пов'язані з ним кризові прояви: зниження платоспроможного попиту внаслідок різкого зниження доходів фізичних та юридичних осіб; інфляційні та девальваційні процеси; збільшення цінової конкуренції.

2. Якість законодавчої бази стосовно регулювання ринку страхових послуг в Україні.

3. Низький рівень страхової культури страховальників, особливо фізичних осіб.

4. Повільне зростання обсягів довгострокового страхування життя, пенсійних ануїтетів та інших видів нагромаджувального страхування.

5. Використання суттєвої частки страхових компаній як складників тіньової економіки та механізмів із виведення валютних цінностей із країни.

6. Низька фінансова міцність та стійкість більшості страхових компаній, які працюють на ринку, внаслідок недостатнього розвитку їх аналітичної діяльності на тлі теоретичних проблем визначення методик оцінки фінансового стану.

7. Слабка та розрізнена підтримка, а також незадовільне стратегічне планування розвитку галузі з боку державних та недержавних організацій. Так, у 1998, 2001, 2005, 2010 рр. у країні були прийняті концепції розвитку страхового ринку, однак після 2010 р. концепція не відновлювалася і критично застаріла [12]. Нині діють «Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року», в яку входить страхування як складник фінансового сектору країни [13], та «Стратегія розвитку страхового ринку України в 2012–2021 роках», що розроблена Українською федерацією ubezpieчення [14], які не повною мірою задовольняють інтереси суб'єктів ринку страхових послуг країни.

Незважаючи на виявлені проблеми, вітчизняний ринок страхування має значний потенціал розвитку. На рис. 2 наведемо фактичний обсяг страхування в країні та потенціальний, що розраховуємо відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Мінекономрозвитку в 2013 р. Згідно з Методичними рекомендаціями, страхування повинно займати 8–12% ВВП країни [15]. При цьому для підвищення ефективності розрахунків, дані надамо у гривні та доларах США з урахуванням курсової вартості на дату дослідження. Як статистичну базу для побудови рисунку використаємо низку відповідних джерел [2–7; 16]. Потенціальний обсяг ринку розраховуємо за нижньою межею його рекомендованих значень, а саме 8% ВВП країни.

Згідно з рис. 2, фактичний обсяг ринку відстає від потенціального: за розрахунків у гривні – у 3–6 разів; за розрахунків у доларах США – у 3–7 разів. Окремо відзначаємо збільшення розриву між фактичними та потенційними обсягами ринку за період дослідження, що, з одного боку, підтверджує наявність кризи на ринку в 2012–2016 рр., а з іншого – вказує на значні перспективи його розвитку та критичну ненасиченість.

Така ситуація потребує розроблення комплексу заходів із виведення національного ринку страхування з кризи та збільшення його обсягів, які будуть спрямовані: на поліпшення нормативно-законодавчої бази функціонування страхування в Україні; на збіль-

Таблиця 3

Концентрація страхового ринку України в 2008–2016 рр.

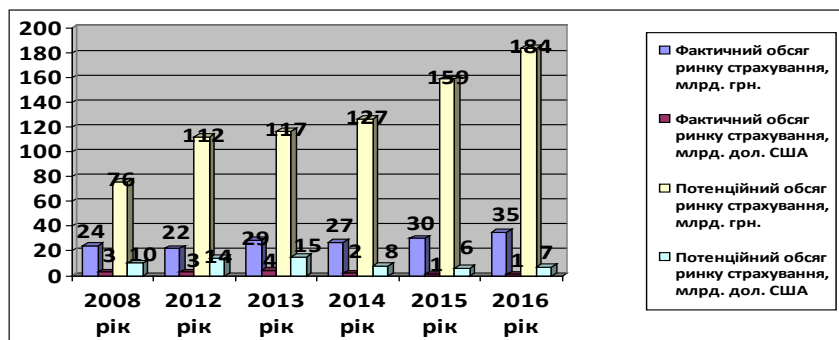
Перші (Тор)	2008 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	% на ринку L	% на ринку N-L	% на ринку L	% на ринку N-L	% на ринку L	% на ринку N-L	% на ринку L	% на ринку N-L	% на ринку L	% на ринку N-L	% на ринку L	% на ринку N-L
Тор 3	54,1	11,6	50,8	12,7	48,7	14,2	44,8	15,6	42,8	14,7	43,0	18,9
Тор 10	79,6	31,4	85,3	34,2	89,5	34,7	91,2	35,0	87,9	36,3	89,4	44,6
Тор 20	93,1	50,5	95,1	55,1	97,2	54,1	98,7	53,8	99,0	60,3	99,5	62,7
Тор 50	99,8	77,3	100,0	75,8	100,0	77,2	100	78,8	100,0	85,0	100,0	85,9
Тор 100	100,0	92,9	x	91,2	x	93,1	x	93,4	x	96,1	X	96,9
Тор 200	x	99,1	x	99,0	x	99,4	x	99,5	x	99,9	X	99,9
Всього на ринку	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено автором на основі [2–7]

шення державної підтримки галузі; на підвищення інвестиційної привабливості цього сегменту фінансового ринку країни; на підвищення страхової культури страхувальників з акцентом на фізичних осіб; на вдосконалення управління фінансово-господарською діяльністю страховиків (підвищення ефективності управління фінансовим станом).

Висновки. У роботі на основі оцінки статистичних даних виявлено тенденції (наявність та розвиток кризи на ринку в 2013–2016 рр.), проблеми та перспективи розвитку національного ринку страхування в сучасних умовах функціонування економічної системи України. Доведено значний потенціал розвитку ринку та його деформацію у бік надання страхових послуг, що не пов'язані зі страхуванням життя.

Рис. 2. Фактичний та потенціальний обсяг ринку страхування в Україні в 2008–2016 рр.

Джерело: розроблено автором

У подальших дослідженнях вважаємо за доцільне оцінити фінансовий стан низки страхових компаній (великі, середні, малі) і запропонувати на цій основі відповідні рекомендації щодо виведення ринку з кризового стану.

Список літератури:

1. James Lynch (2016), International Insurance Fact Book 2016, International Insurance Institute. – 2016. – 112 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.iii.org/sites/default/files/docs/pdf/international_insurance_fact_book_2016.pdf.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 2008 рік. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>.
3. Підсумки діяльності страхових компаній за 2012 рік. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>.
4. Підсумки діяльності страхових компаній за 2013 рік. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за 2014 рік. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>.
6. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>.
7. Підсумки діяльності страхових компаній за 2016 рік. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/stat>.
8. Журавка О.С. Аналіз сучасного стану страхового ринку України / О.С. Журавка, А.Ю. Васильчук // Ефективна економіка. – 2017. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>.
9. Рудь І.Ю. Аналіз страхового ринку України / І.Ю. Рудь // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – С. 856–859.
10. Слободянюк Н.О. Стан страхового ринку України на сучасному етапі, проблеми та перспективи його розвитку / Н.О. Слободянюк, Г.Ю. Прокопчук // Молодий вчений. – 2016. – № 5(32). – С. 166–170.
11. Пойда-Носик Н.Н. Стан страхового ринку України у сучасних умовах / Н.Н. Пойда-Носик, Р.Й. Бачо, Н.С. Перечинська // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 30. – С. 23–27.
12. Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року : Розпорядження КМУ від 23.08.2005 № 369-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/369-2005-%D1%80>.
13. Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року : Постанова Правління НБУ № 391 від 18.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
14. Стратегія розвитку страхового ринку України в 2012–2021 роках. УФУ. 23.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufu.org.ua/ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.
15. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України № 1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
16. Report for Selected Countries and Subjects. Ukraine. IMF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>.